

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ  
KATEDRA ČESKÉHO JAZYKA A LITERATURY

**V. K. KLICPERA - POKUS O VELKÉ DRAMA**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

**Lucie Podzimková**

*Specializace v pedagogice, obor Český jazyk se zaměřením na vzdělávání*

Vedoucí práce: Prof. PhDr. Viktor Viktora, CSc.

**Plzeň, 2014**

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně  
s použitím uvedené literatury.

V Plzni, 7. dubna 2014

.....

## **Poděkování**

Chtěla bych poděkovat vedoucímu své bakalářské práce panu Prof. PhDr. Viktoru Viktorovi, CSc. za jeho odborné rady, ochotnou pomoc, trpělivost a čas, který mi věnoval.

## OBSAH

ÚVOD.....	2
1 VYMEZENÍ POJMU VELKÉ DRAMA .....	3
2 VLASTNÍ POKUSY ČESKÉ DRAMATIKY O VELKÉ DRAMA.....	5
2.1 FRANTIŠEK TURINSKÝ – ANGELINA.....	5
2.1.1 Děj .....	5
2.1.2 Shrnutí .....	7
2.2 JOSEF LINDA – JAROSLAV ŠTERNBERG V BOJI PROTI TATARŮM .....	9
2.2.1 Děj .....	9
2.2.2 Shrnutí .....	11
3 POKUSY V. K. KLICPERY O VELKÉ DRAMA .....	13
3.1 LIBUŠIN SOUD .....	13
3.1.1 Děj .....	13
3.1.2 Pojetí postav .....	14
3.1.3 Pojetí konfliktu .....	16
3.1.4 Shrnutí .....	17
3.2 BOŽENA.....	18
3.2.1 Děj .....	18
3.2.2 Pojetí postav .....	23
3.2.3 Pojetí konfliktu .....	25
3.2.4 Shrnutí .....	26
3.3 SOBĚSLAV, SELSKÝ KNÍŽE.....	27
3.3.1 Děj .....	27
3.3.2 Pojetí postav .....	34
3.3.3 Pojetí konfliktu .....	36
3.3.4 Shrnutí .....	37
ZÁVĚR .....	39
RESUMÉ.....	41
SEZNAM LITERATURY.....	42

## ÚVOD

Tématem mé bakalářské práce je V. K. Klicpera – pokus o velké drama. Jelikož mám v oblíbenosti divadelní hry, zvolila jsem si Václava Klimenta Klicperu, od něhož jsem již četla několik veseloher. Ve své práci se však věnuji historickým hrám čerpající námět z české historie.

V první kapitole se zabývám pojmem „velké drama“. O jeho vymezení se pokusil František Palacký společně s Pavlem Josefem Šafaříkem v díle Počátkové českého básnictví, obzvláště prozodie. Konkrétní požadavky na velké drama stanovil Josef Jungmann ve svém díle Slovesnost.

Ve druhé kapitole uvádím vlastní pokusy českých dramatiků o velké národní drama. Jungmannova kritéria se pokoušel dodržet nejprve František Turinský ve hře Angelina, která je pokládána za první pokus o vyspělé drama, a poté Josef Linda ve hře Jaroslav Šternberg v boji proti Tatarům.

V dalších kapitolách se již věnuji samotným pokusům Václava Klimenta Klicpery a to ve vybraných historických hrách: Libušin soud, Božena, Soběslav, selský kníže. U těchto tří her se zaměřuji především na popsání děje, pojetí postav a pojetí konfliktu.

## 1 VYMEZENÍ POJMU VELKÉ DRAMA

Koncepce velké národní literatury představovala úsilí „vytvořit pro potřeby českého národa takovou národní literaturu, která by českým jazykem plnila i ty nejnáročnější úkoly soudobé vědy i krásné literatury a která by na podkladě svých národních hodnot mohla soutěžit s literaturou jiných národů“.<sup>1</sup> Podrobněji se této koncepci věnují Pavel Josef Šafařík a František Palacký ve společném literárně-teoretickém díle Počátkové českého básnictví, obzvláště prozodie vydaném roku 1818. Šlo jim však o důslednější pojetí dokonalosti. Vytyčili také nedostatky v české literatuře v porovnání se zahraniční vyspělejší literaturou. Nespokojeni byli s tím, že Češi nemají žádné drama vysoké úrovně. „Šafařík a Palacký chtěli, aby literatura česká byla českou nejen slovem, nýbrž i duchem, aby vedle svérázných literatur jiných národů postavila také samostatný charakter svůj a aby i v poezii i vědě, stojíc na vlastních nohou, dostatečně vyhovovala všem kulturním potřebám svého národa.“<sup>2</sup>

Teorii velkého národního dramatu se podrobněji zabýval Josef Jungmann. Jeho zájem o velké drama vznikl hned v samých začátcích české dramatiky. Počátky se datují do sklonku 90. let 18. století, kdy se úspěšně rozvíjí celá národní literatura. V roce 1820 vydává literárně-teoretické dílo Slovesnost. Konkretizoval v něm program velkého národního dramatu. Nejdůležitější je podle něj úroveň literatury. Musí tedy být zvýšena úroveň české literatury na úroveň světovou takovým způsobem, jak to dokázaly jiné evropské národy.

Zabýval se i výkladem o druzích: „Jungmannovi zjevně jde o to, aby národní literatura byla vybudována jako soubor jednotlivých druhů a odrůd. Předním příznakem požadované dokonalosti, vysoké úrovně národní literatury je mu souměrná a plná rozvinutost literárních druhů.“<sup>3</sup>

Dosud bylo drama v české literatuře pod úrovní ostatních druhů, Jungmann ho však postavil na stejnou úroveň. Uvedl jeho vlastnosti – drama uskutečňuje určitou situaci v přítomnosti vzhledem k divákovi a má postavy a děj. Těmito vlastnostmi drama odlišil od epiky a lyriky, zároveň upozornil na to, že i tak je s těmito druhy propojeno. Jako další důležitou vlastnost uvádí jednotu děje, která musí být přísněji dodržována než u epiky.

<sup>1</sup> ŠTĚPÁNEK, V., Počátky velkého národního dramatu v obrozené literatuře, s. 4.

<sup>2</sup> VLČEK, J., Dějiny české literatury II, s. 377.

<sup>3</sup> ŠTĚPÁNEK, V., Počátky velkého národního dramatu v obrozené literatuře, s. 12.

Také se věnuje dialogům a monologům – u nich nesmí dojít k oslabení jejich přirozené funkce, jinak se oslabuje dramatičnost dramatu. Monolog nesmí přecházet do epického zobrazení děje.

Podstatný je obsah dramatu. Má jím být „*ideová stránka lidského života, ideje, v nichž si člověk uvědomuje povahu, podmínky, cíle své existence a svého jednání, a nemají být obsahem zevní stránky života*“.<sup>4</sup> Drama by mělo zobrazovat mravní problémy člověka. Opomenuta nesmí být ani psychologická stránka dramatu, tedy konflikty mezi lidskými zájmy a snahami, např. láska, žárlivost, touha po slávě.

I charakter postav je velmi podstatný. Postavy by měly být rozhodné osobnosti s vypjatým, vyhraněným charakterem.

Dále se Jungmann zabývá jednotlivými druhy dramatu. Rozlišuje smutnohru, veselohru a zpěvohru (operu). Nejvíce se zaměřil na smutnohru neboli tragédii. Ta má být založena na tragickém ději a konfliktu. Důležitý je hlavně děj tragédie. V něm musí být napětí a děj má směřovat k jediné události, která má životně rozhodující význam. Tragédii považuje za nejvyšší dramatický útvar.

Ve veselohře má vedoucí postavení vtípnost a zajímavost děje, jeho průběh a řešení. Sice mu jde o vyšší úroveň veselohry, ale naději v národní drama světové úrovně, spatřuje spíše v tragédii.

Jungmann na rozdíl od Palackého a Šafaříka podal tedy téměř jednoznačný výklad o tom, jak by velké národní drama mělo vypadat.

---

<sup>4</sup> ŠTĚPÁNEK, V., Počátky velkého národního dramatu v obrozenské literatuře, s. 14.

## 2 VLASTNÍ POKUSY ČESKÉ DRAMATIKY O VELKÉ DRAMA

### 2.1 FRANTIŠEK TURINSKÝ – ANGELINA

Za první pokus o velké národní drama lze považovat smutnohru Angelina od Františka Turinského, kterou napsal v roce 1821. Autor chtěl, aby se s Angeliny stalo velké české drama, které by se vyrovnalo vyspělejším evropským dramatům, a proto se snažil splnit požadavky na velké drama, jež stanovil Jungmann.

Angelina je často přirovnávána k německé osudové tragédii, pro niž je typická rodová kletba, nemilosrdný osud a nadpřirozené síly. Rozdíl mezi nimi je však v tom, že postavy osudové tragédie si své chyby a prohřešky uvědomují, až když jsou potrestány. V Angelině si je naopak uvědomují hned a chápou, že si trest musejí odpykat.

Děj hry se odehrává během jediného dne, na jehož konci hlavní hrdinka spáchá sebevraždu. Objevuje se totiž její milenec a s ním i pocity zoufalství a viny za minulé hříchy.

#### 2.1.1 DĚJ

Hra začíná monologem Ludmily, žijící na hradě hraběte Racontiniho a jeho ženy Angeliny. Ludmila přemýšlí nad podivnou noční bouří, která může být předzvěstí něčeho špatného:

*„Vida, vida! divno v tomto světě, divno!  
Malé, outlé, slabé, křehké květinky,  
Které prstu dotknutím se zvrátí,  
Ujdou bouře vzteku ohromnému;  
A tu silný, mocný, věkostálý peň  
Prudká bouře k zemi vrhla.“<sup>5</sup>*

Dozvídáme se, že rodiče Ludmile zemřeli, když byla ještě dítě. Zbyl jí jen strýc Velenský, jenž je zahradníkem u hraběnky Angeliny. Než Ludmilina matka zemřela, poslala Angelině dopis, aby se o Ludmilu dobře postarala.

---

<sup>5</sup> TURINSKÝ, F., Básnické spisy, s. 7.



Angelině není po bouři dobře. Aby ji Ludmila rozveselila, jde pro harfu. Venku potká harfeníka. Při rozhovoru s ním zjistí, že pocházejí ze stejné vlasti – z Čech. Poté, co mu Ludmila sdělí, komu hrad patří, harfeník omdlí. Mezitím se Angelina utápí ve své vině, které se může zbavit pouze smrtí:

*„V odboji strašlivém šestnácte stála  
Let jsem, mučena tísní vnitřní!  
Trýzněna žhavým plamenem viny své!  
Dušený plamen vyrazil jen prudčeji  
A požíral zdraví mé i věk.“<sup>6</sup>*

Pokračuje:

*„Mladá byla jsem, i rozvíjeli se mi  
Dnové života; lehkovážná,  
Nerozumná dívka byla jsem,  
Bezoumyslný můj hřích a vina má!“<sup>7</sup>*

Zahradník Angelině přiznává, že Ludmila je nalezené dítě:

*„Jednou pomalu bude tomu sedmnácte let  
Vyjde sestra má, jež byla za zahradníka  
V malém vašem zámku provdána,  
Za časného jitra po své práci. Aj! tu  
Na záhrobcí dítě zavinuté v peřinkách.“<sup>8</sup>*

Angelině tedy dochází, že Ludmila je její dcera.

Hrabě zjišťuje, že na hradě je harfeník, který mu kdysi zachránil život. Vyhledá ho, děkuje mu a chce, aby na hradě zůstal. Harfeník však odmítá a odchází. Před odchodem potká Angelinu, ta ho ale nepoznává. On jí poví, odkud pochází, a Angelina si na něj vzpomene. Z jejich dialogu vyplývá, že se znali před šestnácti lety a spojuje je společná vina.

Harfeník: *„Na mne celá zloba pekel  
Horoucích uvrhla se!*

<sup>6</sup> TURINSKÝ, F., Básnické spisy, s. 21.

<sup>7</sup> Tamtéž, s. 22.

<sup>8</sup> Tamtéž, s. 28.

*Proklínalas mne? Kladlas na mne  
Klatbu věčnou? “<sup>9</sup>*

Angelina: *„Oba vinni byli jsme! já tebe více –  
mezi námi teď je širé prostranství!  
Jdi s Bohem! Tobě věčné slzy mé!  
Jdi s Bohem! Já ti odpouštím.  
Odpusť mně! Bůh nám odpustí!“<sup>10</sup>*

Bohužel jejich rozhovor zaslechl hrabě Racontini.

Angelina se svěřuje Ludmile:

*„Ty nejsi dcera zahradnice  
Pěstounky své! ty jsi dcera má!“<sup>11</sup>*

Také jí řekne, že jejím otcem je harfeník.

Mezitím se harfeník vydává za hrabětem a chce, aby ho hrabě probodl dýkou. Přichází však Ludmila s Angelinou a zabrání mu v tom. Angelina se svému muži přiznává:

*„Já porodila dívku; vzata byla mi,  
Od služebné zahradnice vychována;  
Však zůstalo to skrytým tajemstvím.  
Mne za nemocnou prohlásila matka,  
Která pečovala o její vychování.  
Otec želem dokonal.  
Tu vidíš, Racontini, dceru mou!  
Tu vidíš otce jejího!“<sup>12</sup>*

Přisáhá mu, že za jejich manželství mu byla věrná. Angelina chce, aby se harfeník o Ludmilu dobře postaral a vrátil se s ní do jejich vlasti. Angelina umírá, vzala si totiž jed.

### 2.1.2 SHRUTÍ

Hrdinové Angeliny dobře rozlišují skutečnost a ideály, což je typické pro národní literaturu této doby. Skutečnost je zobrazena pomocí myšlenek, pocitů a zážitků

<sup>9</sup> TURINSKÝ, F., Básnické spisy, s. 72

<sup>10</sup> Tamtéž, s. 72.

<sup>11</sup> Tamtéž, s. 82.

<sup>12</sup> Tamtéž, s. 92.

jednotlivých postav. Vnitřní pocity a zážitky pomáhají vyjadřovat především lyrické básně, které jsou v díle hojně zastoupeny. Například harfeník vzpomíná na své zážitky:

*„Ó, tenkrát, když jsem na podlaze v korábu  
Hluboké a černé, beze světla,  
Těsně po pět dní, na okovech upjat,  
Zkrvácený vzdychal po smrti:  
Tu jako jiskra ze slunce naděje  
Prolítla mou duši, že se v tomto světě  
Mohu porovnat s sebou sám.  
I rozehřála mne k životu,  
I radoval jsem se boží světlo spatřiv.“<sup>13</sup>*

Dramatičnost hry je dána tím, že mezi postavami existují nečekané vztahy kořenící v minulosti. Projevuje se také napětím - „*je vyvolána atmosféra hrozícího nebezpečí, atmosféra tajemství, naplňování nebezpečí, odhalování tajemství*“.<sup>14</sup>

Turinský se v Angelině zaměřil hlavně na vztahy a jevy obecně lidské a individuální. V tom se drama lišilo od ostatní literatury té doby. Ta se věnovala spíše národním otázkám.

Důležitým tématem je vlastenectví vyjádřené touhou po rodné zemi a láskou k domovu. Objevuje především u Ludmily, která vzpomíná na svou vlast:

*„Běda, běda! opuštěné osiřalé dívce!  
Vůkol cizí národ, cizí mluva,  
Cizí srdce! – mimo paní – přítel nižádný!  
Tam, tam za vrchy a za vrchy jsi v dálce,  
V nedohledném šeru, vlasti roztomilá!  
Tam jsem každý strom a každý kvítek znala;  
Každý strom a kvítko se mnou hovořilo,  
Ze všech stinných loubí šeptalo mi něco.“<sup>15</sup>*

Nelze ani opomenout vztah postav k přírodě.

<sup>13</sup> TURINSKÝ, F., *Básnické spisy*, s. 65.

<sup>14</sup> ŠTĚPÁNEK, V., *Počátky velkého národního dramatu v obrozenské literatuře*, s. 61.

<sup>15</sup> TURINSKÝ, F., *Básnické spisy*, s. 4.

Angelina sice nesplňuje všechny požadavky na velké národní drama především ve své distanci od národní pospolitosti, ale z hlediska vývoje literatury ji za něj lze považovat.

## 2.2 JOSEF LINDA – JAROSLAV ŠTERNBERG V BOJI PROTI TATARŮM

Dalším pokusem o velké národní drama se stala hra Jaroslav Šternberg v boji proti Tatarům, kterou vydal v roce 1823 Josef Linda. Autor se také snažil dodržovat Jungmannovy požadavky na velké drama.

Linda se inspiroval fiktivní událostí z českých dějin roku 1241 – obležení českých vojsk Tatary v Olomouci a vítězstvím Čechů. Konflikt přichází ve chvíli, kdy se mají vojska dohodnout na taktice boje. Jedni chtějí postupovat prudce, druzí zdrženlivě.

### 2.2.1 DĚJ

Hra začíná rozhovorem mezi bojovníky a rytíři. Rytíři chytí tatarského zvěda Zatrána a odvedou ho ke svému vůdci Jaroslavovi. Ten ho chce nechat popravít, ale Zatrán nabídne, že mu poví, co chystají Tataři. „*A Zatrán ti jich dá na sta, a že jsou pravda, věz, že dnes v noci Tataři budou co nejprudší outok hnát na Olomouc. Vid', už tím jediným zaplatil Zatrán svůj život tisíckrát. A na třech stranách: u brány, u kláštera a vzadu od vody.*“<sup>16</sup>

Jaroslav mu děkuje a propouští ho. Domlouvá se s rytíři na taktice boje. Jaroslav má stejný názor jako rytíř Vratislav: „*Mnohá věc ale v zámyslu jinaké se vidí, ve skutku jinaké se daří, protože člověk musí na všeliké příhody uchystat se. Mínil bych tedy, aby čtvrtý díl bylo jezdeckvo. Kdyby sme byli odpuzeni v pláno od města, aby pevná pěchota z obou stran rozkřídlená, na způsob kleští zajímala a zavírala ve své kolo nahnutých Tatar, a tak oddělovala svému jezdeckvu pod meče. Rozděl po části, přemůžeš!*“<sup>17</sup> Rytíř Vneslav má však jiný názor. Chce zaútočit prudce a vyřešit to hned a radikálně.

Jaroslav tedy přichází s kompromisem. Za vůdce určí Vneslava. Řekne mu, ať si vezme osm tisíc lidí a jde na horu Hostejnov. „*Tam odtat' v noci když spatříte dva plameny vedle sebe v povětrí v krajině k Olomouci – k těm spusťte se rovnou prudkostí – Tatarům na zad v lítou seč; bratry své najdete jim ku předu. Jděte, seberte lid, zbraň přichystanou*

<sup>16</sup> LINDA, J., Jaroslav Šternberg v boji proti Tatarům, s. 31.

<sup>17</sup> Tamtéž, s. 57.

*máte a všecko, cvičte bojovníky, já také přijdu, a až padne čas, řeknu vám k výrazu.*<sup>18</sup>  
Vneslav je z jeho rozhodnutí nadšený, touží být hrdinou.

Z rozhovoru Alžběty, sestry Jaroslava, a Jaroslavny, jeho dcery, zjišťujeme, že je Jaroslavna zasnoubená s Vneslavem. Ona je ale nešťastná, miluje totiž rytíře Vestoně.  
*„Vneslav očima prorážel, pohledem poroučel; - z očí Vestoně plynula jemná zář, v té záři jeho srdce. Ženštiny ukrádaly se očima po krásném Vneslavu, - Jaroslavna prahla po andělu Vestoni.*<sup>19</sup> Vše vyslechne Jaroslav. Jaroslavny lituje, ale prý musí dodržet své slovo a dát ji Vneslavovi.

Mezitím se dozvídáme, že Zatrán Jaroslava obelhal. Až Jaroslav s vojskem odejde z Olomouce, vtrhne tam Zatrán s několika Tatary a město zapálí. Olomouc je pak skutečně napadena. *„Zrovna kde nejnižší zdi, a když Jaroslav hnal všecko vojsko tam proti sraženým Tatarům, prikradl se ten zahraničník s hejnem sem a mžitkou po řebřících vysápali se na zdi, mnohé strážníky pobili, a tak za námi přival za přivalem se hrnul.*<sup>20</sup>

Za Jaroslavem přichází Zatrán se vzkazem od vůdce Tatarů. Obležené město mohou opustit, ale přenechají ho Tatarům. Zatrán se přiznává, že pokud donese jeho vůdci Jaroslavovu hlavu, dostane stříbro. Jaroslav mu slibuje zlato, když zradí Tatary a pomůže jemu. Zatrán souhlasí, prozradí, že Tataři chystají nové napadení v noci. Později se ale dozvídáme, že Zatrán spolupracuje s oběma stranami. Potká opilého hradního Bluda, který mu prozradí Jaroslavovu taktiku – chce napadnout Tatary o půlnoci s dvaceti tisíci lidmi.

V posledním jednání zjišťujeme, že Vneslav byl v boji zabit. *„Bratří! Vneslava nepálí žízeň, jeho tělo je studeno; radost i žalost vzal s sebou jeho duch; zde zanechal nám jej – jen smutný obraz naší žalosti.*<sup>21</sup>

Zatrán se setkává se svým uředníkem, jenž mu oznamuje, že Jaroslav vojsko rozdělil a v převlecích za Tatary zničili jejich tábor u Olomouce. Zabit byl i jejich vůdce, když se Tataři vydali k Olomouci, ale české vojsko je dostihlo.

Vítězí tedy Čechové a na konci lidé zpívají písně Svatý Václave a Hospodine.

<sup>18</sup> LINDA, J., Jaroslav Šternberg v boji proti Tatarům, s. 59.

<sup>19</sup> Tamtéž, s. 40.

<sup>20</sup> Tamtéž, s. 69.

<sup>21</sup> Tamtéž, s. 125.

### 2.2.2 SHRUTÍ

Ve hře je hlavním tématem spor dvou idejí a názorů na řešení životně i národně důležitého problému. Oba názory se naprosto rozcházejí, tudíž vzniká velmi ostrý konflikt, jenž je charakteristický i pro nejvyspělejší evropská dramata. Konflikt je pojat i psychologicky, kdy je jeden z názorů hnán i ctižádostí a touhou po slávě a po lásce. Autor se řídí Jungmannovou koncepcí vyhraněných charakterů. Postavy jsou sebevědomé a rozhodné. Tímto pojetím postav se Linda přibližuje Shakespearovi a Schillerovi.<sup>22</sup>

Přibližně ve třetině hry se konflikt vyřeší kompromisem, a změní se tak původně rozhodné charaktery postav, čímž je téměř pohřbena dosavadní snaha o velké národní drama. Tato změna však byla záměrem autora. Linda byl motivován ideově: „*Vyjadřuje, že je možno a vhodné rozpor řešit obratným manévrem, zdánlivým kompromisem.*“<sup>23</sup>

Hra je členěna na množství drobných scén, děj je zdlouhavý a chybí výraznější gradace. Časté jsou nudné dialogy mezi vojáky:

„- *Aj hle! východ se již bělá? – Nemožno!*

- *Kdybich měl říct, kde dne východ, musil bych čekat, až mi ho slunce okáže.*

- *Já nevěřím že již chce svítat. Dlouholi sme se tedy prali?*

- *Až se mi vyjasní mysl, že to není žádný sen, pak teprv začnu bud' se lekat, strachovat, nebo se radovat. Horký! jsme skutečně na bojišti? byli jsme v bitvě?*<sup>24</sup>

„- *Brachu, tenhle lesík – jakoby chtěl tatarsky strašit. – Nelíbí se mi.*

- *Lesů se neboj, protože se jich Tataři bojejí. – Podivný nápad, a nad všecku podivnost přeohromný skutek: Les na Tatary porazit!*

- *Celý les na ně porazit!*<sup>25</sup>

Objevuje se i několik písní. Například Jaroslavna zpívá:

„*Tak vět, síla, klesá do věčnosti,*

*tak zlost bouřná, zúří proti zlosti –*

*dívko, tak ti zašel jinoch tvůj!*

*Životem kde smrt si rozkoš tropí*

<sup>22</sup> ŠTĚPÁNEK, V., Počátky velkého národního dramatu v obrozenské literatuře, s. 78.

<sup>23</sup> Tamtéž, s. 82.

<sup>24</sup> LINDA, J., Jaroslav Šternberg v boji proti Tatarům, s. 137.

<sup>25</sup> Tamtéž, s. 143.

*lidu závaly si v hroby klopí*

*Hrůzo, hrůzo! tam je Vestoň můj!*<sup>26</sup>

Dílo se tedy pohybuje částečně na úrovni vyspělého dramatu a z části na úrovni jednoduchého dramatu.

---

<sup>26</sup> LINDA, J., Jaroslav Šternberg v boji proti Tatarům, s. 100.

### 3 POKUSY V. K. KLICPERY O VELKÉ DRAMA

#### 3.1 LIBUŠIN SOUD

Tuto smutnohru o jednom jednání začal Klicpera psát nejspíš v roce 1817. Děj se odehrává v Polsku na břehu řeky Visly v době života české kněžny Libuše.

##### 3.1.1 DĚJ

Úvodní scéna je situována do vězení, kde se nacházejí dva knížecí bratři, dvojčata Polemil a Dobrorod. Ve vězení tráví již tři roky, neboť byli obviněni z vraždy svého otce. Spící bratry přichází navštívit jejich přítel Slav, který nevěří, že by byli schopni takové vraždy. „*Vy od bohů poslaní na svět, abyste šlechtnosti nové pěstovali na březích Visly – vy byste usmrtili vlastního otce! vy byste se dopustili vraždy, o které ještě neslychalo pokolení lidské?!*“<sup>27</sup> Později ještě pokračuje: „*Komu lze pokojně spáti, ten nemá na srdci vraždu.*“<sup>28</sup>

Slav jim sděluje, že může být prokázána jejich nevina a mohou se dostat z vězení. K lidem se totiž doneslo, že na břehu Vltavy žije kněžna Libuše, která dokáže věštit. Poslali tedy za ní posly s otázkou, zda knížecí synové skutečně zabili svého otce. Ti se vrátili se s proroctvím: „*Aby se bez hranice pochovalo tělo knížete, po třech letech pak vykopali ostatky jeho. Udá-li se, že na lebce najdou vlasy bez poškrvrny, tedy že jsou synové vraždy nevinni.*“<sup>29</sup> Bratrům svítá naděje, i když mají obavy z toho, co se stane, pokud na lebce žádné vlasy nebudou.

V další scéně se nacházíme na hřbitově. Hrobař, na příkaz knížete Traviana, vykopává knížecí hrob. Přibíhá Slav a bere si od hrobaře lebku. Na ní skutečně několik vlasů zůstalo. V lebce je však zabodnut i dlouhý zrezivělý hřebík a Slav už dávno tuší, že vrahem je Travian. Dotáže se hrobaře, zda neměl někdy dítě. Hrobař přiznává, že měl syna, ale jednou v noci se mu ztratil. Vyplová na povrch, že dítě unesl Slav v oné noci, kdy hrobař přidával do knížecího hrobu vápno, aby se tělo dříve rozložilo. Slav slibuje, že mu syna vrátí, pokud hrobař přizná, na čí příkaz to udělal. Hrobař tedy přiznává, že mu to poručil sám kníže Travian. Muži schovaní v křoví nakonec hrobaře odvádějí.

<sup>27</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery I, s. 320.

<sup>28</sup> Tamtéž, s. 325.

<sup>29</sup> Tamtéž, s. 327.



Třetí scéna se odehrává v knížecím hradě. Do konfliktu se zde dostává Travian se Slavem. Slav chce říci, že lebka je holá až na několik vlásků, ale než to stačí dořít, Travian ho přeruší a raduje se: „*Co jsem říkával, Slave! mým vyšeptalým kmetům, když se pozastavovali nad přísností mou? – Vlastní synové otrávilí jeho!*“<sup>30</sup> Slav však řeč dokončí a Travian se začíná pomalu hroutit, ale stále se k činu nepřiznává a hází vinu na Dobroroda a Polemila. Slav mu ukáže lebku a vytáhne z ní i smrtící hřebík. Tento pohled Travian nesnese a utíká. Slav na něj ještě volá: „*Vrahu! kdes vzal smělosti k vraždě, an se nemůžeš podívat na studené kosti!*“<sup>31</sup> Pak odchází a Travian se vydává na útěk.

V poslední scéně se nacházíme ve vězeňské věži. Polemil a Dobrorod se skrz uvolněný kámen ve stropě dostanou do věže. Odtud mají výhled oknem ven. Oba mají radost, že po třech letech vidí slunce, přírodu a rodný hrad: „*Náš hrad! – kolébko mého dětinství! – Ó vděk neskončený, bohové!*“<sup>32</sup> Za okamžik mřížemi proletí šípy a zasáhnou nejprve Dobroroda a pak i Polemila. Oba bratři umírají. Mrtvé je nalezne Slav se svými jezdci. Zabít je nechal Travian. Do vězení přichází i panoš a lidé se zprávou, že Travian je už mrtev. Slav k lidem prohlašuje: „*Jděte! připravte bohům obět, vykonejte ji a s nábožnou vroucností volte sobě knížete – knížete ze svých bratrů! – A – až se sám přesvědčí, že jest těžké vladařství břímě – až, jako břímě toto, pozná všechny vás, pak ho přiveďte ke mně; já mu povím, jak národ Polský učiní šťastným!*“<sup>33</sup>

### 3.1.2 POJETÍ POSTAV

#### Dobrorod a Polemil

Knížecí bratři tráví tři roky ve vězení za vraždu svého otce, kterou nespáchali. Oba touží ještě před smrtí spatřit alespoň na okamžik svět venku. S Libušiným proroctvím, kromě naděje na svobodu, mají obavy z toho, že proroctví nevyjde v jejich prospěch:

„- *Ach, bratře! pak jsme byli snad dnes – naposledy živi!*

- *Jak? Dobrorode! buď mužný! nesnesli jsme již nejstrašnější podezřelost nikdy neslýchané vraždy? – Co nešlechetnějšího mohou uvrhnouti lidé na nás?*

- *Umřel bys raději vinně?*“<sup>34</sup>

<sup>30</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery I, s. 340.

<sup>31</sup> Tamtéž, s. 343.

<sup>32</sup> Tamtéž, s. 347.

<sup>33</sup> Tamtéž, s. 350.

<sup>34</sup> Tamtéž, s. 331.

Proroctví sice vyjde v jejich prospěch, ale ještě než se dostanou ven z vězení, jsou oba zabiti. Sen o spatření své země se jim však před smrtí vyplní, neboť se ve vězeňské věži dostanou k oknu:

- „*Bohové! setřete mi mrákotu s očí, abychom zbohatli z vašeho daru!*“

- „*O jak krásně – jak velebně zachází slunce.*“<sup>35</sup>

- „*Ach! to jest prudké Visly bujná pára, a na její vysokém břehu našich otců hrad.*“

- „*Náš hrad! - kolébko mého dětinství! – Ó vděk neskončený, bohové! za to, že jste mně dali ještě jednou přístřeší otcovské spatřiti! – Ted' ať vyšle osud nemilosrdný své katy – ted' ať mne navštíví smrt – tak blaženě neumřel žádný z mých předků, tak – ah!!!*“<sup>36</sup>

Oba tedy touží po své vlasti, možná více než po prokázání jejich nevin.

### Slav

Přítel knížecích bratrů věřící v jejich nevinu. Tuší, že pravým vrahem je kníže Travian. Slav je schopen unést dítě, aby pomohl svým přátelům a mohl tak donutit hrobaře přiznat, že Travianovi pomáhal. Nakonec však pro bratry přichází pozdě. Nalézá je již mrtvé: „*Dobrorode! Polemile! – svoboda, bratří! – tigr se v tenatech škrtí – Ha!! – devět sisíc blesků*“ – *bohové! já jsem přišel pozdě!*<sup>37</sup>

### Travian

Polský kníže, který se jím stal díky vraždě knížete. Vraždu přichystal tak, aby vina padla na syny mrtvého. Pak je pošle do vězení.

Po Libušině proroctví má strach, že by se přišlo na jejich nevinu, a tak přesvědčí hrobaře, aby do rakve nasypal vápno, které urychlí rozklad těla. Travian má i přesto obavy z prozrazení jeho činu. „*Proč se mi třesete, nohy, jako by se již dvě století podepíral život můj na vás? – Stydne ve vás krev? zdřevěňují vaše žíly? – Lékař praví, že jest to slabost, proto že jsem již tři noci nespál. Proč nespím?! moji otroci všickni spějí.*“<sup>38</sup> Možná se u něj

<sup>35</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery I, s. 346.

<sup>36</sup> Tamtéž, s. 347.

<sup>37</sup> Tamtéž, s. 348.

<sup>38</sup> Tamtéž, s. 339.

projevuje špatné svědomí, což si on ale nepřiznává. Necítí se vinen a ani si nepřipouští, že by si zasloužil trest.

Po vyzvednutí lebky z hrobu a zjištění, že se na ní nachází ještě několik vlasů, se Travian postupně hroutí. Je zdrcený, potí se a bledne.

Když ho Slav obviní z vraždy knížete, rozhodne se utéct. Útěk se mu nepodaří, pronásledují ho Slavovi lidé a nakonec ho postihl trest – vlastní smrt. *„Zoufalství mu napovědělo, aby vehnal oře do Visly a uplaval spravedlivé metle; však – šlechetná Visla oslyšela hlas vrahův a zahrabala ho v své nejhlubší bahno!“<sup>39</sup>*

### Libuše

Libuše v této hře sice nevystupuje, ale určitě stojí za zmínku to, jak je zde popisována. Slav se o ní vyjadřuje jako o veleslavné, šlechetné, sličné a bohy milované kněžně. Pokračuje slovy: *„Okem dalekonosným hledí světle v budoucnost – přítomnost lístek po lístku rozbírá – a minulost se rozprostírá před ní všech nesčíslných věků! – Srozumitelně vykládá, co za rouškou neviditelnosti doutná, a modlitbou valnou na světlo vyvádí, co již dávno byly pohřbily vlny, anebo spolkl země máteřské život bezedný a širý!“<sup>40</sup>*

Po naplnění proroctví jí děkuje: *„Díky! neskončené ti díky, kněžno nad Vltavou! – tobě ať postaví Polané chrám, do něhož se budou bohové naší vlasti modliti chodit!“<sup>41</sup>*

### 3.1.3 POJETÍ KONFLIKTU

V této hře dochází k interpersonálnímu konfliktu mezi Slavem, který bojuje za nevinu svých přátel, a Travianem, který na ně vinu svalil. Bratry může očistit jen proroctví kněžny Libuše, na jehož vyplnění se musí čekat tři roky.

Travian zavraždil knížete a obviněním jeho synů, se jich zbavil a mohl se on sám stát polským knížetem. Slav Travianu již od počátku podezívá, a proto sledoval hrobaře, který na Travianův rozkaz nasypal do knížecí rakve vápno.

<sup>39</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery I, s. 349.

<sup>40</sup> Tamtéž, s. 326.

<sup>41</sup> Tamtéž, s. 335.

Po vyplnění Libušina proroctví na Traviana Slav udeří a dochází k hádce. Travian stále předstírá nevinu a obviňuje bratry. Pomalu se hroučí, odmítá přijmout jakýkoliv trest a před pravdou se raději vydá na útěk, který se mu stejně nevydaří.

Konflikt tedy nakonec končí Travianovou smrtí a i smrtí obou bratrů, jež nechal Travian zabít. Slav lituje, že nepřišel včas a prohlásí, ať si lidé najdou nového knížete mezi sebou.

### 3.1.4 SHRUTÍ

Hlavním motivem této hry je tedy vražda polského knížete a následná vražda jeho dvou synů, kteří jsou ze smrti otce obviněni. Hrdinou se stává postava Slava. Ten chce najít skutečného vraha a pomoci tak svým přátelům. To se mu sice podaří, ale přichází pozdě, bratři jsou již mrtví.

Tři ze čtyř scén začínají monologem jedné z postav, který nastiňuje okolí a situaci nadcházejícího dialogu.

Klicpera též ve scénických poznámkách barvitě popisuje prostředí: „*Hluboké tmavé vězení ve věži v lese, přepažené na zad železnou mříží. Před mříží visí na černém provaze veliká lampa, v které olej dohořívá; za mříží, s oštěpem v ruce, sem tam přechází stráž. – V předu, v pravo, i v levo bídné směné lůžko. Na pravém leží Dobrorod, na levém Polemil, oba pevně spíce. Mimo to sprostý stůl a dvě sedadla.*“<sup>42</sup>

Ve hře se setkáváme i s prvky vlastenectví, hlavně u Dobrovoda a Polemila. Ti touží, více než po svobodě, spatřit svou rodnou vlast.

Konflikt není příliš ostrý, je vyřešen poměrně rychle. U viníka se neobjevuje pocit viny, ale vzepře se trestu.

---

<sup>42</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery I, s. 319.

## 3.2 BOŽENA

Klicpera napsal tuto činohru o pěti jednáních v roce 1817. Původně ji nazval Oldřich a Božena. Jak již z názvu vyplývá, námět čerpal z látky o knížeti Oldřichovi a prosté dívce Boženě.

### 3.2.1 DĚJ

V prvním jednání se nacházíme poblíž vesnice Ztracená u chalupy rolníka Křížína a jeho ženy Lidky, s nimiž žije jejich dcera Božena a schovanec Vítek.

Hra začíná monologem Vítky, ze kterého vyplývá, že je zamilovaný do Boženy. Za okamžik pak vyslechne rozhovor Křížína se sousedem Darotou, jenž byl požádat o ruku Boženy. Křížín mu nevyhověl, neboť Božena se ještě vdávat nechce. V rozhovoru také zmiňují, že český kníže Oldřich se prý nechal rozvést.

Poté, co se Lidka zjistí, že Božena odmítla dalšího nápadníka, domlouvá jí: „*Celá ves se počíná tvému nevlídnému, nevrlému chování obdivovati* –.“<sup>43</sup> Pokračuje: „*Již pět tak hodných a možných ženichů jsme musili odbýti* –.“<sup>44</sup> Přibíhá Vítek se zprávou, že celý les je plný ozbrojených rytířů a že jedou přímo k nim. Lidka pošle Boženu k potoku prát prádlo a Vítkovi řekne, ať rytířům zdvořile odpoví na vše, na co se zeptají.

Mezi rytíři je i kníže Oldřich a dozvídáme se, že v lesích se svou družinou zabloudili při lovu. Přijíždějí k Vítkovi a ptají se ho na cestu do Prahy. Ale Vítek jen opakuje to, na co se ho ptají. Člen knížecí družiny Milota si všimne dívky u potoka, a tak ho pro ni Oldřich pošle. Jen co ji Oldřich spatří, mumlá si pro sebe: „*Lze-li pak se vydrati z podivení a bludu? – jest to postava dívčí, čili anjela před sebou vidím?*“<sup>45</sup> Božena jim popíše cestu do Prahy a pak se podívá na Oldřicha a trhne sebou. Netuší však, že je to sám kníže. Oldřich se jí ptá na jejího otce a na její jméno, stiskne jí ruku a odchází. Božena je jako omámená: „*O! jeho tisknutí po všech oudech mých horoucí vylilo plamen! – Důvěro má, tys mne na věky zradila!! Poklid z srdce mého jest na věky vydrán!!*“<sup>46</sup> Pak omdlí.

<sup>43</sup>KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery VII, s. 227.

<sup>44</sup>Tamtéž, s. 228.

<sup>45</sup>Tamtéž, s. 233.

<sup>46</sup>Tamtéž, s. 235.

Druhým jednáním se přesouváme na hrad hraběte Hořína Borovského. Hořín chystá hostinu a ptá se svého zbrojnoše Střemila, zda dorazí všichni pozvaní hosté. Prikazuje mu: „*Ty zůstaneš tady, a přivítáš mi dnešní hostí.*“<sup>47</sup> Po příjezdu hostů, kterými jsou čeští rytíři, se zjišťujeme, proč je nechal Hořín svolat. „*Z našich dcer vyvolí Oldřich sobě kněžnu, matku, která statné porodí vladaře Čechům, vladařek, soudce a vůdce, který svou českou krev nasadí pro své milé Čechy.*“<sup>48</sup> Hořín jim přivede ukázat svou dceru Mílolidu, jež se s Oldřichem zná a mohla by se stát jejich novou kněžnou.

Na hrad přijíždí kníže Oldřich s vladykou Zabranským a oznamuje, že již našel dívku, která by se mohla stát kněžnou. „*Již jsem sobě vyvolil choť – krásnou – ušlechtilou – s tváří rájskou, nad jasnost jasnější a jarnější nad samé jaro!*“<sup>49</sup> Hořín je nejdříve nadšený, předpokládá, že Oldřich mluví o Mílolidě. Dále kníže hovoří: „*Pravím tobě – mezi lesním křovím vyrostla růže, kteráž zastihuje spanilostí svou veškeré kvítí v květnici Pražské! – Ona toliko vyvolena jest z Eviných dcer, a jest vyvolenější, než všechny, které již kráčely po zemi naší!! Božena, hrabě Borovský! – Božena jest ten nejmistrnější tvor v přirozenosti Božské!*“<sup>50</sup> Jeho nadšení vyprchá, když se dozvídá, že kníže mluví o Boženě. Je zklamaný a vůbec se mu nezamlouvá, že si Oldřich vybral dceru rolníka. Sdělí to rytířům a těm se to také nelíbí.

Ve třetím jednání hovoří Mílolida se Střemilem. Přicházejí vrazi Vrahomír a Zdravohryz, které nechal zavolat Hořín. Mílolida jim dává pytlík s penězi a chce, aby za to zabili Boženu. „*Tedy jděte! – S den nejkratší cesty v krajině půlnoční leží viska nepatrná – slove Ztracená. – Berťe se k ní západem – hustý, divoký les vás přivede k chaloupce – náleží rolníkovi Křížinu – jeho dcera Božena jest ten had, který dnes naposledy živ.*“<sup>51</sup> Vrahům se nelíbí, že by měli zabít dívku, a tak vracejí peníze a udělat to nechtějí. Mílolida je ale nakonec přesvědčí: „*Nepadne-li do zejtrka ještěrka tato, tedy strojí pezejtrí vládykův Českých převelebné jméno přesmutný pohřeb, zoufalství sklátí otce mého, a sebevražda bude i mně poslední heslo.*“<sup>52</sup> Vydávají se tedy zabít Boženu.

Před chalupou si povídá Lidka s Boženou. Ta se jí svěřuje, proč odmítá všechny své nápadníky. Před pěti měsíci se jí totiž zdál sen, ve kterém umírá a zjeví se jí „anděl“:

<sup>47</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery VII, s. 240.

<sup>48</sup> Tamtéž, s. 246.

<sup>49</sup> Tamtéž, s. 256.

<sup>50</sup> Tamtéž, s. 256-7.

<sup>51</sup> Tamtéž, s. 268-9.

<sup>52</sup> Tamtéž, s. 270.

„A na pravém boku uvidím za zdí tou bránicí stát muže se stkvícího rytířským rouchem. Ctihodný – zmužilý, spanilý přitom rájský jak vykvětlý kvítek se stkví, tváří byl spanilých, kadeří milých, - ze rtů pak vysílal stříbrný zvuk.“<sup>53</sup> Pak k ní promlouvá: „Miluj mě, Boženo! – budiž mou chotí, to ať jest nejsladší odměna má.“<sup>54</sup> Přiznává, že se do svého „anděla“ zamilovala a že je to jeden z členů knížecí družiny, která u nich byla. Také jí říká, že s ním při setkání mluvila. Lidka je nadšená. Líbí se jí, že by si její dcera vzala rytíře. Odchází do chalupy a nechává Boženu venku samotnou.

K Boženě přichází Oldřich, oblečený v selských šatech. Vyznává jí svou lásku a chce, aby i Božena přiznala své city, neboť ji slyšel o tom mluvit s Lidkou. Říká jí: „Boženo! – tvé srdce se dobrovolně naklonilo ke mně – a tak – jako že v vševědoucího Boha věřím, nad všelike dívky České povýším tebe!“<sup>55</sup> A odbíhá zpět do lesa.

Z chalupy vyjde Lidka a vzápětí k nim přijíždějí vladykové Smílo a Milota. Chtějí odvést Boženu na hrad za Oldřichem. „Ještě jednou pozdravujem Boženu, ozvícenou kněžnu českou, kterouž Oldřich, veleslavný kníže nás, za manželku a spoludružku vyvolil sobě. – Aby však uvěřila sličná dívka slovům našim, podal nám Oldřich svůj knížecí prsten, jejžto odevzdáváme, jakž nám kázáno, uslechtilé nevěstě jeho!“<sup>56</sup> Dále říkají, že Oldřich prohlásil: „Božena bude chotí mou, a než se devětkrát nad Prahou setmí, učiním ji kněžnou Českou!“<sup>57</sup> Božena ale odmítá, knížete si vzít nechce. Lidka ji však k tomu nutí a nasadí jí prsten. Božena tedy poslušně, řekne, že zítra na hrad přijde. Smílo s Milotou spokojeně odcházejí a Lidka běží do vsi za Křížínem.

Z lesa vycházejí Vrahomír s Zdravohryzem a chystají se Boženu zabít. Naštěstí si jich všimne Oldřich, který se stále v selských šatech ukrývá v lese. Začne se s nimi prát a na pomoc mu příběhne Vítek.

Ve čtvrtém jednání se Vítek, po odchodu Boženy a jejích rodičů na hrad, svěřuje Darotovi, že chce zabít Oldřicha: „On mi ukradl Boženu! – Ať mi ji dá zpátky, a já pro něho srazím devětkrát po sobě hlavu!!“<sup>58</sup> Darota ho přemlouvá, ať to nedělá: „Devatenáctkrát padneš mezi kopí jeho stráže, než se prodereš k trůnu; a podaří-li se ti konečně svatovražda, usmrtíš dýkou tou i vlastní svou duši. A Božena sama bude zlořečiti

<sup>53</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery VII, s. 276.

<sup>54</sup> Tamtéž, s. 277.

<sup>55</sup> Tamtéž, s. 282.

<sup>56</sup> Tamtéž, s. 284.

<sup>57</sup> Tamtéž, s. 285.

<sup>58</sup> Tamtéž, s. 292.

tobě –.<sup>59</sup> Také mu říká, že pokud ji miluje, měl by se jí vzdát, když je teď šťastná. Vítek se tedy rozhodne, že knížete nezabije. Společně s Darotou se vydává na hrad, aby alespoň ještě jednou Boženu viděl.

Na hradě hraběte Borovského se Mílolida od Střemila dozvídá, že Zdravohryz a Vrahomír Boženu nezabili. Zabránil jim v tom samotný Oldřich. *„Přišli právě v hod i nevhod! – Právě, když ji připravovali na cestu věčného nenavrácení, přišel sám Oldřich k tomu, a pokazil jim celý žert!“*<sup>60</sup> Zdravohryz se sám zabil a Vrahomír byl odveden do vězení. Mílolida má tedy strach, že Vrahomír přizná, kdo ho na Boženu poslal, proto chce, aby za ním Střemil šel a přesvědčil ho k mlčení.

Hořín zjišťuje, že Božena je oblíbená. Lidé prý volali: *„Ať živa Božena, naše ušlechtilá kněžna! Sláva kněžně, sláva Oldřichovi!“*<sup>61</sup> Také se k němu donese, že ve vězení je vrah, který se pokusil Boženu zabít, a lidé chtějí vědět, kdo ho k činu navedl. Hořín má strach, že to udělala jeho dcera Mílolida.

Mezitím na knížecím hradě řeší Lidka s Křížínem, zda knížete s Boženou oddat, i když si ho ona nebude chtít vzít. Křížín doufá, že se Oldřichem nějakým způsobem dá domluvit. Přichází Božena, oni si jí ale nevšimnou a odcházejí. Chvilí po ní vchází i Oldřich. Božena stále netuší, že se jedná o samého knížete Oldřicha. Chce po něm, aby odešel z hradu a ukrýval se před knížetem. *„Považte, že Oldřich zahoří, a zahořeti musí pomstou opovrženosti! – Já se budu muset přiznat, že vás miluji – váš obraz již plných pět měsíců srdce mé oslavuje –.“*<sup>62</sup> Přichází Zábranský a oslovuje Oldřicha: *„Veleoslavný kníže!“*<sup>63</sup> Božena se tedy konečně dozvídá, kdo je její milý. Je zmatená a utíká pryč.

V pátém jednání se ocitáme ve sněmovní síni na Vyšehradě. Hrabě Hořín se Skalitou tu hovoří o Boženě. Hořín mu říká: *„Půl knížectví vsadím tobě na jedinou šípku, že se Oldřich ještě dnes odřekne té vyšňořené děvky!“*<sup>64</sup> Přicházejí další rytíři, pražští měšťané a úředníci. Je jim divné, že ještě den před tím Božena Oldřicha nechtěla, protože je prý zamilovaná do někoho jiného, a dnes už knížete chce. Konečně se objevuje Oldřich. Božena ho ale nedoprovází. Oldřich přede všemi vystoupí. Oznamuje jim, že někdo poslal na Boženu vrahy: *„Možná-li bude uvěřiti, že jste nevinné stvoření,*

<sup>59</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery VII, s. 293.

<sup>60</sup> Tamtéž, s. 297.

<sup>61</sup> Tamtéž, s. 301.

<sup>62</sup> Tamtéž, s. 310.

<sup>63</sup> Tamtéž, s. 310.

<sup>64</sup> Tamtéž, s. 312.



*bezbrannou, rolnickou dívku, dýkou vražednickou, dýkou tajnovraždy pronásledovali? dívku, ježto byla zrozena, aby oslavila knížecí stolicí Českou?!“<sup>65</sup> Lidé chtějí vydání Vrahomíra. Také volají: „Božena budiž kněžnou naší! – Ať vládne – ať vládne žezlem Českým!“<sup>66</sup> Jediný Hořín je proti. Nelíbí se mu, že Božena je dcera rolníka. Podle něj by si Oldřich měl vybrat dceru některého z rytířů. Dále mu vyčítá, že říšští stavové nepřijmou jejich potomky mezi evropské knížata. Někteří rytíři s Hořínem souhlasí. Oldřich jim připomíná původ Přemysla, který byl také z rolnické rodiny, a přesto dobře vládl. Rytíř Ptáčník zvolá: „Kníže! – a byť bych po boku vašem s celým knížectvím bojovati měl – Boženu dosadím na trůn Český!“<sup>67</sup> Oldřichovi se tedy povede obhájit svou volbu.*

Božena předstoupí před lidi jako kněžna a Oldřichovi říká: „*Vládněte srdcem mým, jako knížectvím Českým, vládněte rukou – vládněte celou bytostí mou!*“<sup>68</sup> Pak promluví k lidu: „*Nebuduť vaší vládkyní – nebuduť kněžnou vaší, ani vaší paní – ale sestrou vaší laskavou, matkou starostlivou ušlechtilých dítek vašich – služkou pokornou a přívětivou muže velikého, kterýž vládne slavným jménem vaším!*“<sup>69</sup> Lidé jsou z ní nadšeni.

Přichází rytíř Milota s tím, že Vrahomír konečně promluvil. Přiznal, že ho poslala Mílolida. Rytíři chtějí její smrt. Božena se jí však zastane: „*Milost! milost tomu nešťastnému tvorů! – přetesklivě srdce mé volá nahlas, že jsem byla já vrahem milosti její!*“<sup>70</sup> Oldřich rozkáže, aby Mílolidu přivedli. Přibíhá rytíři Smílo se zprávou o Mílolidě: „*Již z rána – jak vypravují žoldněři – zuřila po celém hradě plna zoufalství a vzteku. – Před čtvrt hodinou zavzněla z Vyšehradu trouba lidu plesajícího, na znamení, že sjednocené rytířstvo a úředové Pražští Boženu vyvolili za kněžnu sobě – to zaslechši Mílolida, vrhla se s okna do Vltavy!*“<sup>71</sup> Dále jim sděluje, že hrabě Hořín přísahal, že s Mílolidinými plány neměl nic společného. On sice nechal vrahy zavolat na svůj hrad, ale chtěl připravit jen nějakou lest. Božena volá po milosti pro hraběte a lidé se k ní přidávají. Oldřich s nimi souhlasí.

Na hradě se objevuje také Vítek s Darotou. Vítek se omlouvá, zamiloval se do Boženy a o odpuštění prosí i knížete kvůli tomu, že ho chtěl zabít. Oldřich děkuje Lidce a Křížínovi za ruku jejich dcery. Všichni se z Oldřicha a Boženy radují.

<sup>65</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery VII, s. 319.

<sup>66</sup> Tamtéž, s. 319.

<sup>67</sup> Tamtéž, s. 326.

<sup>68</sup> Tamtéž, s. 328.

<sup>69</sup> Tamtéž, s. 329.

<sup>70</sup> Tamtéž, s. 329.

<sup>71</sup> Tamtéž, s. 331-2.

### 3.2.2 POJETÍ POSTAV

#### Božena

Prostá dívka, dcera rolníků Křížína a Lidky. Je mladá, krásná a skromná. Její soused Darota se o ní Křížínovi vyjádřil slovy: „*Bůh ví, že v naší krajině není dívky nad Boženu vaši!*“<sup>72</sup> Její otec Křížín ji popisuje jako samotářku: „*Celý týden po samotě touží – a ji také hledá. Mluví-li s námi, mluví brzo o slunci, brzo o měsíci, brzo dokonce o vládě zemské – a kdo ji při tom po vůli nehude, tomu se vyhýbá. – Můj schovanec Vítek, zdá se, že je jediný, jehož švitornost ji ještě nikdy neomrzela.*“<sup>73</sup> Z Křížínovy charakteristiky lze vyčíst její vztah k Vítkovi, kterého bere jako svého vlastního bratra.

Oldřich, který se do ní na první pohled zamiluje, ji vidí jako dívku spanilou, šlechtnou, s rajskou tváří, s přirozenou výmluvností a jako dívku, jež je „*pro dům knížecí zplozena.*“<sup>74</sup> Její hlas „*zvučí liběji, než řeckých Orfeů a Amfionu lýra!*“<sup>75</sup> Hořínovi o ní vyprávěl: „*Pravím tobě – mezi lesním křovím vyrostla růže, kteráž zastihuje spanilostí svou veškeré kvítí v květnici Pražské! – Ona tolika vyvolena jest z Eviných dcer, a jest vyvolenější, než všechny, které již kráčely po zemi naší!*“<sup>76</sup>

Božena je již pět měsíců zamilovaná do muže, který se jí zjevil ve snu. Později zjišťuje, že se jedná o samého knížete Oldřicha.

#### Oldřich

Oldřich je český kníže. Rytíři předpokládají, že si mezi českými ženami vybere manželku, která by mu dala potomka. „*Ať si pojme choť plodnou – posadí Češku na Český svůj trůn – a dáli Bůh! nad Čechy vzejde jasnější slunce!* –“<sup>77</sup> Vybrat by si podle nich měl mezi dcerami šlechticů. Oldřich sice jejich přání zvolit si Češku vyslyší, ale jedná se o prostou dceru rolníka Boženu, do níž se na první pohled zamiluje.

Božena je do něj také zamilovaná, aniž tuší, že se jedná o knížete. Zjevil se jí totiž ve snu: „*Na pravém boku uvidím za zdí tou bránicí stát muže se stkvícího rytířským*

<sup>72</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery VII, s. 217.

<sup>73</sup> Tamtéž, s. 218.

<sup>74</sup> Tamtéž, s. 234.

<sup>75</sup> Tamtéž, s. 255.

<sup>76</sup> Tamtéž, s. 256-7.

<sup>77</sup> Tamtéž, s. 220.

*rouchem. Ctihodný – zmužilý, spanilý při tom rájský jak vykvětlý kvítek se stkví, tváří byl spanilých, kadeří milých, - ze rtů pak vysílal stříbrný zvuk!*<sup>78</sup>

Oldřich je statečný – zabrání vrahům, aby zabili Boženu. Je také spravedlivý – odpustí zradu Hořinovi, jemuž zemřela dcera. Dokáže být přesvědčivý a skvěle obhájí své názory.

### **Hořín**

Hrabě, který se domnívá, že by si kníže Oldřich měl vzít za ženu jeho dceru Mílolidu. Je zklamaný, že si Oldřich vybral selskou dívku Boženu. Vadil mu právě prostý původ Boženy. Svými argumenty proti ní ovlivnil i další rytíře.

Chtěl se Boženy lstí zbavit, a tak nechal na hrad zavolat vrahy. Ti však po příchodu mluvili nejdříve s Mílolidou a jednali na její rozkaz.

### **Mílolida**

Dcera hraběte Hořína, jež si chce vzít knížete Oldřicha. Po Oldřichově výběru se cítí zrazená. Chce Oldřicha získat zpět, a proto pošle na Boženu vrahy. Ti jsou přemoženi Oldřichem a Vítkem. A nakonec se zjistí, že jim rozkaz dala Mílolida. Poté, co se dozví o tom, že si lidé Boženu zvolili za kněžnu, se rozhodne spáchat sebevraždu.

Mílolida je tedy žena, která je pro moc a lásku schopna nechat někoho zabít. Tíhu viny a prohru však neunes a raději se zabije.

### **Vítek**

Schovanec Lidky a Křížína. Darota ho popsal jako chlapce z vosku „ – má růžové tváře, jazyk ostrý jako devět mečů –.“<sup>79</sup>

Je zamilovaný do Boženy. Ta ho však bere jen jako svého bratra. „*Tys můj bratr! já tě miluji, jakoby nás jedna máti byla kojila! – přejž mi tu rozkoš, nazývej mně také sestrou!*“<sup>80</sup>

---

<sup>78</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery VII, s. 276.

<sup>79</sup> Tamtéž, s. 218.

Když se dozví, že Boženu chce za ženu kníže, rozhodne se knížete zabít. Nakonec pochopí, že jeho smrtí by ublížil i milované Boženě, a tak se jim omluví.

Vítek je i statečný. Pomohl Oldřichovi přemoci vrahy, kteří byli posláni na Boženu.

## Darota

Soused Křížina a Lidky. Ucházel se o ruku Boženy, ale ta ho odmítla. Vítek ho popisuje jako „*ramenatého – osm a dvacítiletého – lakomého, utrhačného, zlopověstného, vynáší se vždy svou movitostí – má troje spřežení volů – a sám k tomu – meče se bojí, jako děvče hada* –“<sup>81</sup>

### 3.2.3 POJETÍ KONFLIKTU

Konflikt v této hře je interpersonální. Nalézáme ho mezi Hořínem a Oldřichem. Hořín se domnívá, že Božena pro český trůn není dost dobrá. Je to přece jen obyčejná dcera rolníka. Kněžna by měla být šlechtického původu, aby ji uznávala i evropská knížata. Hořín je motivován nejspíše i touhou po moci, jmění a slávě.

Svémi argumenty dostává na svou stranu i další rytíře a měšťany. Mezi jeho argumenty patří: „*Nechcete-li Čechové slávě své vlasti kopati hrob, proto že kníže váš po své velebnosti nohama šlape!*“<sup>82</sup> Nebo dále: „*Jakou to potupu – jakou to hanu – jakou to nečest uvrhnete na nás, na otce zasloužilé dcer mravných a ušlechtilých? – ‚Hle‘ – budou cizokrajné, tupíce jméno naše na hrobky Českých stavů ukazovati – hle jejich kníže musel dívku selskou povolati na stůl knížcí, neboť nebylo jediné mezi dcerami jejich, kteráž by se byla stkvěla cnostmi vládkyně!*“<sup>83</sup> Hořín neví, proč by si Boženy měli vážit jako kněžny: „*Jak si jí však vážití máte, převyšující ji daleko rodem, statkem i pověstí? – Ctnost nejhlavnější jedné každé kněžny jest ctihodnost, a tato toliko ctnosti, mezi tisíci ctnostmi nedá se nabyti rozkazem, slovem mocným, a nebo přeskvostným rouchem! a kde není*

---

<sup>80</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery VII, s. 223.

<sup>81</sup> Tamtéž, s. 224-5.

<sup>82</sup> Tamtéž, s. 318.

<sup>83</sup> Tamtéž, s. 320-1.

*ctihodnosti, tam není vážnosti, není pokory, není oddanosti – nedím pak důvěrnosti a lásky!*<sup>84</sup>

Oldřich však svými protiargumenty dostane rytíře a měšťany na svou stranu. *„Budou-li se potomci moji rekovnou myslí, spravedlností a bohobojností stkvíti, ať jsou z otrokyně pošlí, nebude v oboru zemském nad ně slavnějších knížat! – Ohlídněte se do temných bývalostí, a přesvědčte se, jak neveleslavně květl často rod pošlý z chatrčí sprostých – jak předčil krev mnohem vznešenější a stkvěl se nad slávu rozených knížat!*<sup>85</sup> Konflikt tedy vyhrává Oldřich, který přesvědčí lid o správnosti své volby.

### 3.2.4 SHRUTÍ

Tématem této hry je volba manželky českého knížete Oldřicha. Konflikt nastává ve chvíli, kdy se rytíři dozvídají, že si vybral prostou dceru rolníka.

Objevují se zde prvky vlastenectví. Ty nacházíme u hraběte Hořína. Myslí si totiž, že Božena není pro český trůn dobrá volba. Čechy by jejím nástupem přišly o slávu a uznání. Hořín může být ale motivován i vlastní touhou po slávě a moci.

Jednání často začínají monologem některé z postav. Několik z nich je i rýmovaných. Jako příklad uvádím Boženin rýmovaný monolog:

*„Vítej mi, zvuku můj! – zazněls již opět,  
Abys vše opojil sladkostí svou?  
Tvornosti abys svou vykonal oběť,  
Krotil i v doupatech divokosti zlou?  
O jak mě duše má na tebe víže -  
Ve mně jak vzbuzuješ přesladký cit –  
Hlas tvůj mi obraz ten přivádí blíže,  
Běře mi se srdce pošmourný kryt.  
Já pak se životně v chrámečku vidím,  
Který mi vykouznil svádivý sen,  
Slyším ho – myšlénko! – já se tě stydím,*

<sup>84</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery VII, s. 322.

<sup>85</sup> Tamtéž, s. 322.

*Neder se ze srdce na světlo ven!*<sup>86</sup>

Klicpera často užívá metonymii a metafory, obzvláště personifikaci.

*„Duši mou napájel poklid, a srdce  
vzdávalo tvorci, co každý den, díky.“*<sup>87</sup>

Zajímavý je také Klicperův výběr jmen postav. To se týká především postav vrahů – Vrahomíra a Zdravohryza, z jejichž jmen lze vyčíst jejich „povolání“. Naopak jméno Mílolida vlastnostem své nositelky příliš neodpovídá.

### 3.3 SOBĚSLAV, SELSKÝ KNÍŽE

Tuto tragédii o čtyřech dějstvích napsal Klicpera v roce 1824. Námět čerpá z českých dějin 2. poloviny 12. století, konkrétně začíná událostmi v roce 1174.

#### 3.3.1 DĚJ

V prvním dějství se ocitáme na Vyšehradě. Za králem Vladislavem přichází hrabě Rosenberg a oznamuje mu, že jeho synovec Soběslav je v Praze. Zjišťujeme, že Vladislav nechal Soběslava zavřít do vězení, ale před pár měsíci ho pustil na svobodu. Soběslav prý přichází bos. Král na tuto informaci reaguje slovy:

*„Bos! – O! tedy se dlážení musí  
Horkými slzami potiti a  
Zahřívati jeho vznešené nohy.“*<sup>88</sup>

Rosenberg ho doplní:

*„Bos! V žíněné roucho oděn, bledý,  
Zarostlý až na lícní oblouk –  
A kdo se hodinu jen čísti učil,*

<sup>86</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery VII, s. 221-2.

<sup>87</sup> Tamtéž, s. 275.

<sup>88</sup> KOBER? I. L., Spisy V. K. Klicpery I, s. 64.

*Vidí, an mu každý týden dlouhé  
Vazby ve vyzáblé tváři napsán!*<sup>89</sup>

O příchodu Soběslava se dozvídá i Vladislavův syn Bedřich a velmi se tomu diví:

*„Jak? Soběslav? Tolik tisíc cest, když  
Z vězení vyšel, kývalo naň, a  
Všecky opovrh‘, a tou jedinou  
Ku Praze kráčí? Není dosti toho,  
Že starosti ke mně s vyzáblýma  
Rukama se derou, a přes moc mi  
U očí rozevírají klapky?  
Ještě jeho třásti, jeho báti  
Se mám?“*<sup>90</sup>

Král ho však uklidňuje. Myslí si, že Soběslav se spíše přijde pomstít jemu, protože ho nechal zavřít do vězení. Bedřich propouští ze služby hraběte Rosenberga, neboť ho prý zradil tím, že „básnil“ o Soběslavovi.

K hradu přicházejí se Soběslavem měšťané a rolníci. Nejprve se Soběslav jde pomodlit do chrámu, pak se vydává za Vladislavem. Je nadšený, že vidí svůj rodný hrad.

*„Ah, tu stojím na hradě svých otců!  
Vy velebné, posvátné stěny!  
Zbledly jste věkem, jak má mrtvá tvář!  
O! a kdybych tři sta očí měl, a  
Každé vylilo Vltavu slzí,  
Nikdy tu dost plakati nebudou!“*<sup>91</sup>

Poté se Soběslav setkává s Vladislavem. Pokleká před ním a děkuje mu, že ho pustil na svobodu. Popisuje, jak špatně se měl ve vězení.

*„Tam jsem na hřebících  
Odpočíval a okem životným  
Na to se díval, jak mého těla*

<sup>89</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery I, s. 64-65.

<sup>90</sup> Tamtéž, s. 69-70.

<sup>91</sup> Tamtéž, s. 71.

*Popel a bláto v hnusné prvotiny*

*Se rozpaduje!*<sup>92</sup>

Nakonec se obejmou a v té chvíli se vrací Bedřich. Král ho prosí, aby se také usmířil se Soběslavem.

Soběslav odchází a potkává rytíře v brnění, který mu nechce ukázat svou tvář. Rytíř mu říká, ať s ním odejde pryč z hradu:

*„Jak daleko země pásky dosahují,*

*Jenom z hradu pryč! Nejsou-li vlasy*

*Tvé z sněhu a z ledu tvé oko,*

*Viděls svět stvořený naposledy dnes.*<sup>93</sup>

Dále ho upozorňuje, že jeho bratranec Bedřich pro něj představuje nebezpečí. Chce se ho totiž zbavit kvůli tomu, aby ho nepřipravil o trůn. Soběslav tedy s rytířem odchází.

Ve druhém dějství se přesouváme ke zřícenině. Rytíř přiznává, proč neukáže Soběslavovi svou tvář:

*„Žádej na mne českou korunu toho*

*Na mne nežádej! V prachu kleče*

*Přede křížem slib jsem složil nebesům,*

*Že tak dlouho ve mříž vtisním hlavu,*

*Čelo, ústa, tvář – dokud velký*

*Soběslav vyvolen českým nebude*

*Knížetem!*<sup>94</sup>

Soběslav se zde setkává se Zalužanem Zalužanským a s hrabětem Vítkovičem. Soběslav přiznává, že když byl na útěku, zachránil jednou Vítkovičovi život. Vítkovič je nadšený, že konečně zjistil jméno svého zachránce a děkuje mu. Od Zalužanského se dozvídáme, že lidé chtějí na trůn dosadit Soběslava. Nelíbí se jim, že Vladislav přenechal trůn svému synovi Bedřichovi. Uznávají totiž zákon, že panovníkem by měl být nejstarší z rodu a Soběslav je starší než Bedřich.

Soběslav se setkává se svým bratrem Oldřichem.

*„Soběslave! Soběslave! Kde a jak*

*Tě nacházím? O, tys velmi, velmi*

<sup>92</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery I, s. 74.

<sup>93</sup> Tamtéž, s. 84.

<sup>94</sup> Tamtéž, s. 90.



*Sešel! Na čele ti, v oku, v tváři  
A na chrabré pravici – všude psáno  
Vězení!*<sup>95</sup>

Diví, že Oldřich zůstal v českých zemích. Ten mu oznamuje plán na svržení Bedřicha z českého trůnu:

*„Násilí jej přemůže! Věz, že nejdu  
Bezbranný! Třidcet tisíc chrabrých mužů  
Vedu tobě od císaře –“*<sup>96</sup>

Soběslav souhlasí:

*„A kdyby Bedřich se tři bory síly měl,  
Ze Prahy ho, z vývodství ho vyženu!“*<sup>97</sup>

Přichází rytíř se zprávou, že přijíždějí polští poslové od Soběslavovy manželky Eližběty. Říkají mu, že Eližběta je stále jeho manželkou. Soběslav se chce za ní tedy vydat do Polska. V tu chvíli si rytíř dává dolů přílbu. Ukazuje se, že je to sama Eližběta. Soběslav je šťastný, že ji vidí a je odhodlaný s její pomocí získat český trůn.

*„Tímto mečem, který šlechtil mužný  
Život tvůj, cestu na trůn tobě  
Prokletím! – Pryč! pryč! smrt anebo vývodství!“*<sup>98</sup>

Z rozhovoru dvou Pražanů Buriana a Baňky zjišťujeme, že Vladislav je mrtev.

Přesouváme se opět na Vyšehrad. Hrabata Rosenberg a Vladota přísahali Vladislavovi, že budou chránit Bedřicha, a tak stráží hrad před příchodem Soběslava. Bedřich je nervózní. Netuší, kde se momentálně Soběslav nachází. Od rytíře zjišťuje, že již čtyři oddíly stráží, které nechal vyslat do polí, se nevrátili. Rytíř odchází s příkazem, že má zařídít, aby okolo vévodství byla utvořena síť ozbrojených mužů.

Bedřich najednou uslyší tajemný hlas. Je to hlas jeho otce. Promlouvá k němu:

*„Prchni, prchni vývodo! Kde ty stojíš,  
Z jitra bude státi kníže Soběslav!“*<sup>99</sup>

Dále mu říká, že je už Soběslavovým vojskem obklíčený a že by měl uprchnout do Uher. Bedřich běží k místu, odkud si myslí, že slyší onen záhadný hlas.

<sup>95</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery I, s. 99.

<sup>96</sup> Tamtéž, s. 100.

<sup>97</sup> Tamtéž, s. 102.

<sup>98</sup> Tamtéž, s. 108.

<sup>99</sup> Tamtéž, s. 121.

Ve třetím dějství se Bedřich přesouvá k bavorským hranicím. Hovoří s vůdcem německých vojsk Falkentejnem. Bedřich se domníval, že mu císař pomůže získat zpět český trůn.

*„I měl jsem za to,  
Že, seznav zpupnost Soběslavovu,  
Sedne za stůl soudce spravedlivý,  
Sejme jemu klobouk vývodský a  
Mně, jenž devět let jsem zemí touto  
Vládl, na hlavu ho posadí!“<sup>100</sup>*

Přemýšlí, proč by měl kvůli moci zničit svou rodnou zem. Rozhodne se hned ráno zajít za císařem a říct mu, že boj vzdává. Když zůstane sám, zjeví se mu duch jeho otce. Duch pozdvihne ruku směrem k Čechám, naznačuje, že by se tam měl Bedřich vrátit. Pak duch zmizí.

Za Bedřichem přijíždí český hrabě Zázyma se svým šestnáctiletým synem Hroznatou a s nimi také další čeští pánové. Chtějí, aby se opět stal jejich panovníkem.

*„Přicházíme,  
Kořice se, Jasnost Vaši prositi,  
Aby, jenž jste dědic osvícený  
Vladislava velikého, a jenžto,  
Vývoda náš posvěcený, český  
Národ zpravoval již devět podletí,  
Navrátil se k stolci blyštěcímu  
A vládl země uzdou storamennou!“<sup>101</sup>*

Hlásí mu, kolik má kdo pro něj dalších bojovníků. Vůdcem vojska je Hroznata, ke kterému při modlení promluvila Matka Boží:

*„Vstaň, jinochu!  
Naposledys v tomto jaře klečel  
Před mým obrazem. S tichým tímto mým  
Se rozluč sídlem, jiná tebe volá  
Povinnosti! S otcem kráčeť ku západu;  
Jdeť on k vítězství slavnému, k cíli*

<sup>100</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery I, s. 141.

<sup>101</sup> Tamtéž, s. 147.

*Požehnanému! Tam až budiž jeho  
Sprovoditelem.*<sup>102</sup>

Bedřich je nadšený. Ráno se chce vydat do Čech a je odhodlaný zvítězit nad Soběslavem.

V Soběslavově táboře nad Lednicí se hádá rytíř s rolníkem o tom, zda nedalekou vísku zapálili sedláci nebo rytíři. Přichází Soběslav a uklidňuje je. Prý to bylo způsobeno něčí neopatrností. Rolník Kuklovín hlásí, že za Lednicí už je nepřátelské vojsko. Soběslav mu přikáže, ať jde s rolníky bojovat proti Bedřichovi.

Na bojišti se setkává Soběslav s Bedřichem. Bedřich je však raněný, a tak ho Soběslav nechává odejít s tím. Postaví se proti sobě, až se Bedřich uzdraví. Bedřich nevěří, že to byl skutečně Soběslav, protože ten by ho neušetřil.

Hrabě Zázyma umírá. Klečí nad ním jeho syn Hroznata a přemýšlí, zda v prorocství nebyla myšlena vítězstvím smrt.

*„To jest vítězství to slavné? to ten cíl?*

*Požehnaný! S úžasem tu cítím*

*Vyplnění téhož nebeského*

*Prorocství! Smrt, člověče! vítězství*

*Jest brána zlatá, smrt náš krásný,*

*Blahoslavený cíl!*<sup>103</sup>

Spatří ho Soběslav a diví se, že Bedřich nechává bojovat děti.

Soběslav nechá zabít zajatého Falkenstejna:

*„Nuž, ať umře jako*

*Jezdec! Posad'te jej na koně.*

*Postavte ho k příkré skále, na dva*

*Sáhy kol a kolem, na sáh nad něj,*

*Nade hlavu, kamením ho zasypete.*<sup>104</sup>

Bedřich táhne se svými lidmi k Praze. Markrabě Kunrád mu oznamuje, že mají dalšího spojence – Leopolda Rakouského, jenž se utábořil se svým vojskem u Prahy.

Soběslavovo vojsko se rozpadá, rolníci se rozprchli a rytíři přešli k Bedřichovi.

<sup>102</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery I, s. 150-1.

<sup>103</sup> Tamtéž, s. 165.

<sup>104</sup> Tamtéž, s. 167.

V posledním dějství se nacházíme na Vyšehradě. Bedřich hrad získal a porazil Soběslava. Ten je se zbytkem svého lidu ve Veliké Skále. Bedřich na něj posílá vojsko. Řeší také, kam se poděla Eližběta, která z Vyšehradu zmizela beze stopy.

Přichází hrabě Rosenberg. Chce, aby mu Bedřich odpustil a vzal ho zpět do služby. Přiznává, že onen záhadný hlas napovídající Bedřichovi, byl jeho. Bedřich se s ním tedy usmíruje.

Za Soběslavem přichází společně s několika rolníky Eližběta převlečená za sedláka. Eližběta ho přemlouvá, ať s ní odejde do Polska. Soběslav se však nechce vzdát trůnu.

*„Jako skála tato tvrdosti, tak se  
Práva svého na vývodství neodřeknu  
Dobrovolně! Umřu jako vývoda,  
Dnes, či zýtra? ten tam rozsoudí a ví!“<sup>105</sup>*

Pak zamkne všechny brány, neboť uslyší troubení Bedřichovo vojska. Eližběta naléhá na hraběte Vítkoviče, aby jí o půlnoci odemkl podzemní východ. Chce jít za Bedřichem prosit o usmíření.

Přichází rolník Kuklovín a Eližběta se zarazí, pozná v něm totiž polského hraběte Ivanova. Ten ji prosí o odpuštění a ona mu nakonec podá ruku. Vchází Soběslav a ihned se začne rozčilovat, že je mu jeho žena nevěrná. Eližběta mu vysvětluje, že ji Ivanov kdysi považoval za vdovu a zamiloval se do ní. Soběslav je rozzlobený a nešťastný.

*„Ted' jsem nešťasten! Ne řetězy tvé,  
Vladislave! ne tvé meče, Bedřichu!  
Ne má divá, divá vášeň – ani ne  
Mojí rolníci – tento její hnusný  
Hřích podryl kmene mého kořeny,  
Takže padnu s snětví uvadlou ve prach  
Země, a skonám s hřmotem posledním!“<sup>106</sup>*

Hrabě Vítkovič hlásí, že už na poli vidí Bedřichovo vojsko. Soběslav vybíhá ven, za ním i Vítkovič, Eližběta a Kuklovín.

Soběslav je smrtelně raněn a ptá se vojáka, který mu pomohl, kde je Vítkovič a Eližběta. Chce, aby šel voják za Eližbětou a řekl jí, ať se mu svěří, nesmí zemřít s hřichem.

<sup>105</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery I, s. 187.

<sup>106</sup> Tamtéž, s. 198.

Voják odchází. Připotácí se umírající Kuklovín a přísahá Soběslavovi, že Eližběta je nevinna. Pak zemře. Přichází Eližběta. Soběslav ji prosí o odpuštění a umírá. Přistupuje k nim Bedřich a říká:

*„Nejchrabřejší byl on z vnuků ze všech  
Přemyslových! Boj ohromný s osudem  
Nepřátelským sílu jeho ztrávil  
Smrtečnou! – Vyberte si, kněžno!  
Sídlo vdovské. Městem ať vládne,  
Ať i polem vládne vdova Soběslavova.“<sup>107</sup>*

Eližběta však odmítá, prý se raději vrátí do Polska.

### 3.3.2 POJETÍ POSTAV

#### Soběslav

Soběslav je synovcem Vladislava. Hned po něm je nejstarším z rodu, proto by měl být Vladislavovým následníkem.

Po propuštění z vězení se vrací do Prahy. Přichází bos, „v žíněné roucho oděn, bledý, zarostlý až na lícní oblouk“.<sup>108</sup> Je vyčerpaný, proto ho lidé nesou. Soběslav jim za to děkuje:

*„Děkuju vám, rolníci! děkuju  
Vám měšťané! Jiné síly mé  
Tělo zapotřebí má!“<sup>109</sup>*

Z toho lze vyčíst jeho vztah prostému lidu.

Poté, co se dozví, že jeho bratranec Bedřich se ho chce zbavit kvůli trůnu, se rozhodne český trůn získat. Na své straně má i rolníky a sedláky, kteří si myslí, že Soběslav by měl být jejich knížetem. Po Vladislavovi je nejstarší z rodu, tudíž trůn podle zákona patří jemu.

Po několika letech se Soběslav setkává se svou ženou Eližbětou, která na něj celou dobu čekala. Ta mu pomáhá v boji. Nejdříve bitvy vyhrávají, dostanou se na Vyšehrad, ale nakonec jsou Bedřichem a jeho vojskem poraženi.

<sup>107</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery I, s. 205.

<sup>108</sup> Tamtéž, s. 64.

<sup>109</sup> Tamtéž, s. 71.

Soběslav je spravedlivý – nechce bojovat s Bedřichem, když je zraněný, a nechá ho odejít.

Mezi jeho další vlastnosti patří statečnost, cílevědomost a rozhodnost. Bojuje do poslední chvíle a v boji i umírá.

### **král Vladislav**

Bratr Soběslavova otce. Rozhodl se upřednostnit svého syna Bedřicha, kterého dosadil na český trůn. Soběslava poslal do vězení, ze kterého ho nakonec nechal pustit na svobodu. Měl však strach, že se Soběslav přijde pomstít. Ten se však přišel původně jen usmířit. V průběhu hry umírá, ale není zmíněno jak.

### **Bedřich**

Bedřich je Vladislavovým synem. Vladislav mu přenechal český trůn, což se nelíbí českému lidu. Trůnu se nechce vzdát, a proto o něj se Soběslavem bojuje. Kvůli moci je i ochoten Soběslava zabít.

V jednu chvíli přemýšlí, že by se vzdal, aby se nezničila česká země. Po získané podpoře se ale rozhodne bojovat. Zvítězit se mu sice podaří, ale lituje toho, že Soběslav zemřel.

### **Elišběta**

Elišběta je Soběslavova manželka pocházející z Polska. Je šťastná, že je Soběslav venku z vězení a vydává se ho hledat přestrojená za rytíře.

Když se Soběslav dozví, že na něj Elišběta stále čeká, praví k ní:

*„Tehdáž, když sluha Boží ruce naše  
Spoutal, neznal, nemiloval tě Soběslav!  
Tvář tvá různá zdála se mu skříňka  
Malovaná, do které se srdce lidská  
Jako ptáci chytala! Ale u vězení –  
Tam, kde duch tvůj jediný můj soudruh  
Byl, tam jsem poznal tebe, tam*

*Jsem čísti se učil tvého srdce písmo!*<sup>110</sup>

Aby Soběslava zachránila, chce se s Bedřichem usmířit. Bohužel to nestihne. Soběslav odchází do boje, kde zemře. Po Soběslavově smrti se Eližběta rozhodne vrátit do Polska.

### 3.3.3 POJETÍ KONFLIKTU

Konflikt tu nacházíme opět interpersonální. Konkrétně probíhá mezi Soběslavem a Bedřichem. Bedřich je současným panovníkem, ale dle zákona by jím měl být Soběslav. Proto mezi nimi začíná boj. Soběslav má podporu českých rolníků, měšťanů a sedláků. Bedřichovi zase pomáhají čeští rytíři se svými lidmi a rakouský vévoda. Nejprve boj vyhrává Soběslav, ale pak ho Bedřichovo vojsko porazí. Soběslav se stáhne do ústraní, vojsko se mu rozpadlo, on je však stále odhodlaný český trůn získat. Odchází do bitvy, kde je zabit. Bedřich jeho smrti lituje.

Bedřich chvíli svádí i boj intrapersonální. Lituje zničené země a přemýšlí o tom, že by boj vzdal, aby se země dál neničila. Dokonce chce jet za císařem, aby mu řekl, že boj vzdává.

*„Ted' když zem svou opět vidím, vidím  
Sídla, v nich své bratry – najednou mi  
Mlhovité chmury s oka padají,  
A den předemnou s nahou jistotou  
Se rozprostírá! – Měl bych vlast svou  
Rozdusati vaší podkovou? Měl bych  
Čechy v zemi českou síti, český  
Kvítek českou krví zalívati  
A, vlk s vlkem, rvát se o prs mateřský? –  
Nikdy, nikdy!”*<sup>111</sup>

Přichází však mladý vojevůdce Hroznata, který mu vypráví o tom, jak k němu promluvila Boží Matka a řekla mu o jeho vítězství. Nakonec tedy u Bedřicha převládne touha po moci a rozhodne se o trůn bojovat.

<sup>110</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery I, s. 104-5.

<sup>111</sup> Tamtéž, s. 141.

### 3.3.4 SHRUTÍ

Hlavním tématem této hry je soupeření o český trůn.

Ve hře nalzáme prvky vlastenectví. Objevují se u Soběslava, když vzpomíná na výhled, který měl z vězení:

*„Každé jitro viděl jsem, že tam, kde  
Kraloval můj děd, zlaté slunce  
Vychází. I vidělť jsem mříží  
Svého okna, jak Bůh šatí stromy,  
A je svlíká, a opět v nové  
Roucho je odvívá.“<sup>112</sup>*

Dále je nacházíme u Bedřicha, když se rozhoduje, zda pokračovat v boji, nebo se vzdát, aby se jeho vlast dál neničila. Krásu Čech obdivuje i polský hrabě Ivanov:

*„Krásná jsi ty,  
Země Česká! jarý, chrabrý,  
Bohumilý jest tvůj národ slovenský;  
Město tvé jest staroslavné.“<sup>113</sup>*

Zajímavostí ve hře jsou nadpřirozené události. Nejprve Bedřich slyší hlas svého mrtvého otce. To je však později vysvětleno – hlas patřil vyhnanému hraběti Rosenbergovi. Pak se ale Bedřichovi zjeví duch jeho otce.

*„Oh! můj otec Vladislav!  
Kdos, jenž otce mého velebného  
Tvář svou tvář přiodil? – Tys to sám?!  
Syna's přišel viděti, s vlády, s nebe  
Svrženého?“<sup>114</sup>*

Tato záhada není vysvětlena. Třetí nadpřirozenou událostí je to, že se Hroznatovi zjevila Matka Boží a promluvila k němu.

Za zmínku dále stojí Hroznatův monolog, který je rýmovaný:

*„Touto modlitbou, drahý roditeli!  
Obětován budiž nebesům.“*

<sup>112</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery I, s. 77.

<sup>113</sup> Tamtéž, s. 139.

<sup>114</sup> Tamtéž, s. 143.



*Krvavě ti prsa rozevřeli,  
 Duch vystává k slavným záplesům!  
 Tvoji bledí, vážní ostatkové  
 Synem dojdou míru, poklidu;  
 Zakalení v Čechách budou dnové,  
 Jejich zbavens na vzdy pohledu! –  
 Strašná jesti válka smrtiplodná,  
 Jí se s horkým srdcem odřikám;  
 Láska Boží jesti přeúrodná,  
 Jí se s vřelou duší odezvdám.“<sup>115</sup>*

Klicpera používá často metonymii a metaforu, zvláště personifikaci.

*„Bude-li tu jen  
 Přes noc, sesílí se tak, že bude  
 Nejmenší pýrko v křídle jeho tak  
 Veliké, jako labutí krk!“<sup>116</sup>*

*„Nad pohledem tvým se boří  
 Královské mé srdce.“<sup>117</sup>*

Dále také užívá hyperbolu.

*„Bolest má sto dásní  
 Měla, v každé dásni tisíc zubů,  
 A na každé hryznutí vysrkla  
 Mé krve tisíc krůpějí!“<sup>118</sup>*

Pro Klicperovy tragédie, zejména pro Soběslava, je typický „nadnesený“ jazyk, který ještě více zdůrazňuje vážnost děje.

<sup>115</sup> KOBER, I. L., Spisy V. K. Klicpery I, s. 168-9.

<sup>116</sup> Tamtéž, s. 72.

<sup>117</sup> Tamtéž, s. 78.

<sup>118</sup> Tamtéž, s. 99.

## ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci jsem se nejdříve věnovala vysvětlení pojmu „velké drama“. Jedná se tedy o takové drama, které se vyrovná vyspělým evropským dramatům. V době národního obrození vzrostla potřeba dokázat to, že se česká tvorba vyrovná jiným národům, a proto se čeští dramatici pokoušeli takovéto drama vytvořit. Požadavky na velké národní drama stanovil Josef Jungmann. Mezi ně patří hlavně jednota děje, vyhraněné a rozhodné charaktery postav, konflikt, jehož řešení je životně i národně důležité, a také napětí v ději.

Prvním pokusem o velké národní drama se stala hra Angelina, kterou napsal František Turinský. Hra se odehrává během jediného dne. Konflikt se netýká národních otázek, jde v něm čistě o vyhrocené osobní vztahy. Ve hře nechybí napětí. Nalézáme v ní i prvky vlastenectví. Z hlediska vývoje literatury a dramatu lze Angelinu považovat za velké drama.

Dalším pokusem bylo drama Jaroslav Šternberg v boji proti Tatarům od Josefa Lindy. Linda čerpá námět z fiktivní události českých dějin. Hra je vlastenecky zaměřená, vyřešení konfliktu má zásadní smysl pro existenci národa, postavy mají od počátku vyhraněné charaktery (změna nastává zhruba ve třetině hry). Toto drama lze tedy považovat za jeden z pokusů o velké národní drama.

Hlavním cílem mé práce bylo však poukázat na vlastní pokusy Václava Klimenta Klicpery. Zaměřila jsem se na jeho tři historické hry – Libušin soud, Božena, Soběslav, selský kníže. Všechna tři díla čerpají námět z českých dějin.

Libušin soud je smutnohra kratšího rozsahu. Děj se odehrává během několika dní, kdy dochází k vyřešení konfliktu, opět zásadního pro osud postav i národa. Hrdina hry Slav je rozhodný a vytrvalý – čeká tři roky, než může dokázat svou pravdu. Ve hře se objevuje i vlastenectví. Chybí však výraznější napětí.

Další historickou hrou je Božena. Konflikt se zde sice týká národní otázky, ale ta není příliš podstatná. Velký význam má vlastenecké zaujetí, které nacházíme téměř u každé postavy. Opět však chybí napětí.

Nejpovedenější z těchto tří her je tragédie Soběslav, selský kníže. Ve hře se řeší ostrý a zásadní konflikt - boj o český trůn. Postavy jsou rozhodné a osobně i vlastenecky vyhrocené. Děj nepostrádá napětí ani nečekané zvraty.

Podle mého názoru lze považovat za Klicperův neúspěšnější pokus o velké národní drama především tragédii Soběslav, selský kníže, v němž je splněno nejvíce Jungmannových požadavků na velké drama.

**RESUMÉ**

The topic of my Bachelor thesis is V. K. Klicpera – the attempt of a great drama.

At first I dealt with a definition of a term “great drama”, its criterions were determined especially by Josef Jungmann. Subsequently I mentioned the first Czech dramatists’ attempts of this drama. Among them rank a play Angelina by František Turinský and a play Jaroslav Šternberg v boji proti Tatrům by Josef Linda.

In other chapters I was concerned with the attempts of V. K. Klicpera. I focused on historical plays Libušin soud, Božena, Soběslav, selský kníže. In each play I stated a plot, an interpretation of characters and an interpretation of conflict.

**SEZNAM LITERATURY**

KOBER, I. L.: *Spisy V. K. Klicpery I.* Praha: I. L. Kober, 1862.

KOBER, I. L.: *Spisy V. K. Klicpery VII.* Praha: I. L. Kober, 1863.

LINDA, J.: *Jaroslav Šternberg v boji proti Tatarům.* Praha: Česká akademie věd a umění, 1930.

ŠTĚPÁNEK, V.: *Počátky velkého národního dramatu v obrozenské literatuře.* Praha: Československá akademie věd, 1959.

TURINSKÝ, F.: *Básnické spisy.* Praha: I. L. Kober, 1880.

VLČEK, J.: *Dějiny české literatury II,* Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, 1960.